

Leerstof en creatieve opdrachten rond “Getekend” Evelien De Vlieger en Katja Holvoet

Auteur Evelien De Vlieger komt spreken over haar boek “Getekend”. Het verhaal speelt zich af in een psychiatrisch ziekenhuis. Coauteur Katja komt mee en wil getuigen over haar ervaringen.

1 “Getekend” als roman

1.1 De personages

1.1.1 Hoofdpersonage is Katja. Zij is de protagonist van het verhaal.

Het personage Katja is round en dynamic.

◆ Round betekent dat zij in het verhaal aanwezig is van het begin tot het einde, zodat we haar goed leren kennen. We kunnen als het ware rond haar wandelen en haar van alle kanten bekijken.

◆ Dynamic wil zeggen dat Katja op het einde van het verhaal anders is dan in het begin. Zij is veranderd, er zit dynamiek in haar personage.

1.1.2 Nevenpersonages zijn de vrienden Lore en Fredje, de vader en stiefmoeder van Katja, psychiater Streepmans, psycholoog Einstein, alle begeleiders en therapeuten, de andere patiënten. De nevenpersonages kunnen meer of minder belangrijk zijn in het verhaal. Als ze niets zeggen, zijn het figuranten bv. de tooghangers in het café.

Een onmisbaar nevenpersonage is de moeder van Katja. Zij is Katja’s tegenspeler in het verhaal. We noemen haar daarom de antagonist. De antagonist maakt het de protagonist moeilijk. Katja is namelijk een KOPP-kind. Dat betekent kind van een ouder met psychische problemen. Al haar problemen zijn terug te voeren naar haar relatie met haar moeder, die zij een “onmoeder” noemt (p.118). Zonder de moeder als tegenspeler van Katja in het verhaal, zou dit verhaal niet bestaan. Daarom noemen we de moeder de antagonist.

◆ De nevenpersonages zijn flat (↔ round). Dat wil zeggen dat ze vlak zijn, je kunt niet om deze personages heen wandelen en hen dus niet van alle kanten bekijken. Dat komt doordat ze in het verhaal niet van het begin tot het einde optreden.

◆ Nevenpersonages zijn doorgaans niet dynamic. Men noemt ze daarom static. Dat betekent dat ze

geen evolutie doormaken. Op het einde van het verhaal zijn ze nog zoals in het begin. Bv. de psychiater. Maar doordat Katja zelf geëvolueerd is, is haar kijk op sommige van deze personages veranderd (over de psychiater: “Een man van weinig woorden – niet eens de juiste woorden – maar daarnaast ook een man van zijn woord. (...) Voor hem ging ik door het vuur.”

Sommige nevenpersonages die ook patiënt zijn, maken wel een evolutie door. Bv. Astrid wordt ontslagen uit het ziekenhuis, Maarten doodt zichzelf. Deze nevenpersonages zijn wel dynamic.

1.2 Het vertelperspectief

“Getekend” is een roman met een ik-vertelperspectief. We vernemen dus alleen de gedachten en gevoelens van Katja. Zij vertelt alles in de verleden tijd (de citaten buiten beschouwing gelaten). Als een ik-verteller het verhaal in de verleden tijd vertelt, spreken we over een vertellend ik:

“Ik zette mijn fiets tegen de muur van de kapel aan de ingang. Het was er rustig, zoals kerkhoven horen te zijn. Er kwamen geen toevallige voorbijgangers.” p. 15

Alleen op het einde (p.197-198) duikt de tegenwoordige tijd op: “Ik ben volwassen nu, heb een man en een zoontje. (...) En met lijstjes van de slechte dingen steek ik de kachel aan. (...) Maar aan alleen zijn heb ik nog altijd de grootste hekel. (...) Mijn moeder leeft nog, denk ik.” Als een ik-verteller in de tegenwoordige tijd vertelt, spreken we over een belevend ik.

Gevolg voor de zichtbaarheid van de personages: door het ik-vertelperspectief vernemen we naar verhouding weinig over het uiterlijk van de ik-verteller (want je vindt je eigen uiterlijk normaal, je vindt het dus niet nodig om het te beschrijven). Het hoofdpersonage Katja is dus weinig direct zichtbaar. We leren haar vooral kennen via haar handelingen, woorden en gedachten. Maar de lezer gaat voor zichzelf wel een voorstelling maken van het personage Katja. Ze is dus voor de lezer indirect zichtbaar. Hoe stel jij je Katja voor?

Opmerking: we vernemen wel iets over Katja's uiterlijk, maar dan

- als ze iets ongewoons over haar uiterlijk te zeggen heeft. Bv. op p.37: “Ik droeg al dagen dezelfde slobberige trainingsbroek. (...) Morgen zou ik (...) een andere broek aantrekken”.

- via de woorden van andere personages, dus ook weer indirecte zichtbaarheid (bv. “ ‘Vuile rosse’ zeiden ze”, ze = moeder en grootmoeder, p.62).

Wat de nevenpersonages betreft, wordt van velen door de ik-verteller het uiterlijk beschreven. Dat gebeurt bij de kennismaking of als Katja later iets aan het personage opvalt: Fredje (vriend van Katja, ook genoemd Fat Fredje, p.19), de psychiater met het gestreepte hemd (Streepmans, p. 30), psycholoog Erwin, die lijkt op Einstein (p.47), de maatschappelijk werkster Annie (p.33, 68, 196),

ergotherapeut Dagmar (p.140), Astrid (p.122-123), Nicoline (p.85-86, 94), Katja's moeder ("dat kleine schichtige mens met dat fletse haar" p.118)... Omdat het de verteller zelf is die voor de lezer het uiterlijk van deze personages beschrijft, noemen we deze personages direct zichtbaar.

1.3 De tijd

1.3.1 De verteltijd is de tijd die jij als lezer nodig hebt om het verhaal te lezen. Voor de meeste lezers zal dat een drietal uren zijn.

1.3.2 De vertelde tijd is de tijd van het verhaal. Tegen het einde van het verhaal zegt Katja: "Ik was al vier maanden in De Stroom" (p.161). Dan volgen nog de dood van Maarten, de ongewenste aanwezigheid van de moeder in het psychiatrisch ziekenhuis, het ontslag van Astrid en het eigen ontslag van Katja. Grofweg kunnen we zeggen dat de vertelde tijd van het verhaal zoals het ons door het vertellend ik wordt weergegeven (dus in de verleden tijd), vier à vijf maanden bedraagt. Daarna komt er nog het hoofdstukje met nummer 37 (p.197-198). Katja blikt er als vertellend ik terug op haar opname later in de afdeling depressie bij de jongvolwassenen: "Ik bleef acht maanden" (p.197). Eveneens in dit hoofdstukje 37 zegt zij als belevend verteller: "Ondertussen is dit ook weer acht jaar geleden." (p.197)

Samengevat: ruw geschat moet de vertelde tijd van het hele verhaal zo'n negen jaar zijn, misschien meer.

1.3.3 Relatie tussen verteltijd en vertelde tijd

VERTELTijd (± 3 uren) < VERTELDE TIJD (± 9 jaar) = VERSNELLING

De versnelling is niet constant. 99 % van het verhaal gaat over de grootste crisisperiode uit Katja's leven met haar opname in psychiatrisch ziekenhuis De Stroom. Hier is er versnelling, maar ze is niet zo groot. De lezer heeft dus veel tijd nodig om te lezen wat er in deze relatief korte periode is gebeurd. Vergelijk het met een wagentje dat traag rijdt en veel tijd nodig heeft, zelfs om een korte afstand af te leggen.

In het laatste hoofdstuk (hoofdstuk 37, p. 197,198) gaat het over een periode van acht jaar . Over het grootste deel van die periode wordt niets gezegd = weglating. En over de rest (verblijf in de afdeling depressie bij de jongvolwassenen + huidig leven) wordt er heel kort iets gezegd = verdichting.

Weglating en verdichting zijn literaire technieken om de versnelling in een verhaal op te drijven.

Vergelijk het met een wagen die vlug rijdt en weinig tijd nodig heeft, zelfs om een lange afstand af te leggen.

1.3.4 Flashbacks

In het verhaal komen heel wat flashbacks voor. Effect op de versnelling: ze remmen de versnelling af, want door de flashbacks heeft de lezer meer tijd nodig om het verhaal te lezen.

Ze zijn voor de lezer absoluut nodig om zich een beeld van de hoofdpersoon te kunnen vormen. Er zijn flashbacks over het fuifje bij Lore (p.19-22), over Katja's kindertijd en de verplichte bezoeken aan haar moeder (p.51-54, p.60-63), haar zelfmoordpoging (p.70-78). Er is ook een flashback die zeer belangrijk is voor de empathie (= inlevingsvermogen) van de lezer: de flashback waarin Katja op basis van de woorden van haar grootvader vertelt hoe haar moeder haar als baby en peuter behandelde (p.130).

1.3.5 Flashforwards

In een ik-verhaal komen normaal gezien geen flashforwards voor. Een ik-persoon kan immers, net zoals jij en ik, niet in de toekomst kijken. Toch is er één flashforward: "Ik zou deze kamer verlaten en nooit missen, wist ik." (p.11). Dit is net voor Katja thuis wegloopt, uit het huis van haar vader en stiefmoeder. Heeft de ik-verteller hier volgens jou een goede reden om toch een flashforward te gebruiken?

1.4 **De ruimte**

De ruimte hangt samen met de omgeving waarin de hoofdpersoon zich bevindt. De auteur weet met enkele details de ruimte te beschrijven:

- de kamer van Katja in het huis van haar vader en stiefmoeder (de groezelige Pocahontasfleecedeken, p.9)
- het huis van haar moeder (met de knoepkussens die zij maakte: een Mickey Mouse, twee blauwe beertjes op een wolk, paardenkoppen, een puppy met een strik om zijn nek. "Het huis lag vol kleur en toch was het er kaal en kil, als in een etalage van een kringloopwinkel", p.10)
- de woonkamer in het huis van Katja's vader en stiefmoeder (de vaas met plastic bloemen, p.11)
- de garage van Lore ingericht als fuifzaal (met discobol, p.19)
- het psychiatrisch ziekenhuis (in een kasteelgebouwtje, p.27)
- de Titanicposter boven het bed van kamergenote Astrid (p.36)
- de jeugdcliniek van het psychiatrisch ziekenhuis (de helverlichte refter in de kelderverdieping, p.84, het rookterras met de bakstenen muur, met zicht op de vijver en de oude bomen van het park, p.84)

De beschreven plaatsen in het boek zijn meer dan enkel een opvulling van de ruimte. Ze dragen bij tot de sfeer van het boek en maken het verhaal sterker. Als de beschreven ruimte deze functie heeft, spreken we over een functionele ruimte.

1.5 Wat is waar?

Katja Holvoet bestaat echt. En ze is ervaringsdeskundige. Voor haar boek heeft Evelien De Vlieger met Katja gepraat, en daarnaast ook met hulpverleners. Minstens een deel van het boek bestaat uit feiten. Je zou ze kunnen controleren om zo de echtheid ervan te bewijzen. Dit is non-fiction (= niet verzonnen).

Een ander deel van het boek zal wel verzonnen zijn (= fictie). Fictie is hét kenmerk bij uitstek van literatuur. Hoe komt die fictie tot uiting? Door de creatie van nieuwe personages, door de keuze van een vertelperspectief (bv. dat van de ik-verteller), door de weergave van dialogen, door flashbacks en flashforwards, door beeldspraak... Omdat dit allemaal literaire technieken zijn, spreken we over literaire non-fiction.

Aan jullie om vragen te stellen aan Evelien en Katja en te achterhalen wat fictie is, en wat de feiten zijn.

Samengevat:

Literaire non-fictie is een mengeling van feiten en fictie. De feiten zijn bewezen of kunnen bewezen worden. De fictie bestaat eruit dat de feiten als een verhaal worden voorgesteld. Daartoe worden allerlei literaire middelen gebruikt: de creatie van personages, een vertelperspectief (bv. dat van de ik-verteller), de weergave van dialogen, flashbacks en flashforwards, beeldspraak...

Een andere term voor literaire non-fictie is **faction** (Eng. facts met betekenis *feiten* + fiction met betekenis *dat wat verzonnen is*). Men spreekt ook over **docufictie**.

2 “Getekend” als een uitnodiging tot creativiteit

2.1 Interview

Evelien De Vlieger stelt voor dat jullie haar interviewen. Bedenk zoveel mogelijk vragen die je haar kunt stellen. De beste vragen om voor te bereiden zijn open vragen. Die kunnen direct of indirect zijn.

2.1.1 Open en gesloten vragen

◆ Op een open vraag kan de geïnterviewde een langer antwoord geven. Een open vraag geeft de geïnterviewde de kans om uit te weiden over een bepaald onderwerp. Open vragen beginnen met een vraagwoord. Daarom noemen we ze ook w-vragen. Een andere term is topische vragen. Bv. “Hoe bent u op het idee gekomen om dit boek te schrijven?”

Voordeel van open vragen: je duwt de geïnterviewde niet een bepaalde kant op. Open vragen zijn goed om de geïnterviewde op zijn/haar gemak te stellen.

Nadeel van open vragen: de geïnterviewde kan gemakkelijk afwijken van het onderwerp.

◆ Tegenover open vragen staan gesloten vragen. Die kun je heel kort beantwoorden, meestal met “ja” of “nee” of “misschien”. Gesloten vragen beginnen met de pv van de vraagzin. Bv. “Is ‘Getekend’ uw eerste boek?”

Voordeel van gesloten vragen: je kunt iemand tot een simpel antwoord dwingen.

Nadeel van gesloten vragen: het kan vervelend zijn als iemand heel korte antwoorden geeft waardoor je weinig informatie krijgt. Maar sommige gesloten vragen nodigen wel uit tot een langer antwoord, bv. “Bent u gelukkig?”.

Tip: hou je gesloten vragen voor later in het interview als je meer precieze informatie wil los krijgen.

2.1.2 Directe en indirecte vragen

◆ Met directe vragen ga je direct op je doel af.

Bv. “Bent u tevreden met uw werk als auteur?”

Voordeel van directe vragen: duidelijk.

Nadeel van directe vragen: het kan brutaal overkomen.

Tip: hou je directe vragen voor later in het interview als de geïnterviewde al iets meer op zijn gemak is.

◆ Met indirecte vragen ga je niet direct op je doel af.

Bv. “Welke leuke kanten heeft uw werk als auteur?”

Voordeel van indirecte vragen: het is niet zo confronterend. Indirecte vragen geven de kans om een onaangenaam onderwerp te omzeilen. Ze zijn dus tactvoller.

Nadeel van indirecte vragen: je krijgt niet altijd de informatie die je wilt. Een geïnterviewde kan er makkelijker bepaalde onderwerpen mee vermijden.

2.1.3 Doorvraagvragen

Je kunt niet alle vragen voorbereiden. Wees alert, luister goed en durf ook eens een doorvraagvraag te stellen. Dat is een vraag die inpikt op het antwoord op de vorige vraag. Bv. na een antwoord op de vraag “Bent u gelukkig?” de vraag stellen “Wanneer had u voor het eerst dat gevoel?”.

2.1.4 Suggestieve vragen

Suggestieve vragen zijn vragen waarin de mening van de interviewer doorschemert. Bv. “Vindt u ook dat er in Vlaanderen te weinig wordt gedaan voor KOPP-kinderen?”.

Vermijd suggestieve vragen, want de geïnterviewde krijgt erdoor het gevoel van gemanipuleerd te worden.

2.2 De formulieren en andere papieren

2.2.1 Tijdens de instapweek in psychiatrisch ziekenhuis De Stroom: “Urenlang zat ik in een klein kamertje, stukjes van mijn leven toe te vertrouwen aan voorgedrukte ziekenhuisformulieren”. (p.42)

Lees op p.42-43-44 de vragen die Katja beantwoordt. Probeer zelf om een antwoord te geven op enkele van deze vragen. Je moet persoonlijk antwoorden, maar je mag wel met een vertrouwenspersoon samenzitten. Noteer de antwoorden op een apart blad. Dit hoeft je niet af te geven! Op welke vragen geef je graag een antwoord. Welke vragen zijn voor jou pijnlijk? Hoe zou jij je voelen nadat jij al deze vragen hebt beantwoord?

Wat kan de bedoeling zijn van al deze vragen?

2.2.2 We lezen over de sessies bij ergotherapeut Dagmar: “Iedereen neemt een groot vel papier en schrijft daar alle negatieve dingen op , (...). Teken mag ook. Je hoeft het niet te laten zien als je niet wilt.” (...)

“MA,” schreef ik. “Stiefma.” “Yannick.” “Thuis.” “Geen thuis.” “Bloed.” “Leegte.” “Zelfmoord.” “Automutilatie.” Veel woorden kwamen terug op andere vellen papier. Sommigen schreven zinnen op. “Jij was er nooit voor mij.” (...)

Therapeut Dagmar over het vervolg van de opdracht: “En nu gaan we dat grote blad verscheuren. Jullie beslissen zelf hoe klein de snippers worden. Verfrommelen mag ook, of je mag het platstampen. Je mag ermee doen wat je wilt.” (p.140-141)

Op aandringen van de groep staat de therapeut ook verbranden toe: “Oké. Jullie scheuren het ergste woord eruit. Eén woord. En dat gaan we verbranden, buiten.”

Proberen we dit zelf eens? Welk gevoel gaf je dat?

2.2.3 Als Katja bijna wordt ontslagen uit het ziekenhuis, geeft psycholoog Erwin haar een opdracht: “Ik moest een lijst maken van alle erge dingen die konden gebeuren na mijn ontslag. Het allerergste wat ik kon bedenken. Wat écht niet mocht gebeuren. (...) De week ging voorbij en het blad bleef wit. Alles wat in mij opkwam was erg, maar het waren geen echte angsten. Het was niet het allerergste.” (p.191)

De week daarna bekeek de psycholoog haar lijstje. “Er stond maar één punt op.

- *Contact met mijn moeder. Wat voor contact ook.*” (p. 191)

Reactie van de psycholoog: “Dit is gewoon het enige wat op dat lijstje thuishoort. (...) Je bent er echt en helemaal klaar voor. “ (p.191)

“Hij zag eindelijk dat ik mijn schuldgevoel begon af te leggen en mijn moeder als het probleem aanvaardde.” (p.192)

Heb jij ook zo een lijstje van erge dingen die kunnen gebeuren? En wat kun je schrappen tot enkel het allerergste overblijft? Doe dit op een apart blad en geef het niet af.

Welk gevoel geeft je dit?

2.3 De spiegel

Bij therapeut Dagmar mogen de patiënten zichzelf tekenen op de spiegel:

“..., onze favoriete activiteit. We haatten het om erin te kijken, maar als het om onszelf te tekenen was, kropen we bijna in de spiegel. De contouren, om te beginnen, altijd in de verkeerde verhoudingen: een te dikke arm, een te dunne. De benen, nog moeilijker: je moest door de knieën om bij de onderkant van de spiegel te kunnen, dus het was gissen naar hun vorm. De voeten, het moeilijkste: hoge hakken kon ik nog net tekenen, maar ze raakten nooit de grond, ik leek altijd te zweven. Het gezicht, als laatste. Hoe teken je je ogen, je mond? We keken muisstil in onze eigen ogen terwijl we de stift over ons spiegelbeeld lieten glijden. “ (p.143)

Wat kan de bedoeling zijn van deze activiteit?

Doen? Hoe voelde jij je daarbij?

2.4 KOPP

Ga naar <https://www.psychosenet.be/naasten/kopp-kinderen/>

Waarvoor staat de afkorting KOPP?

Welke verbanden kun je leggen met Katja?
